

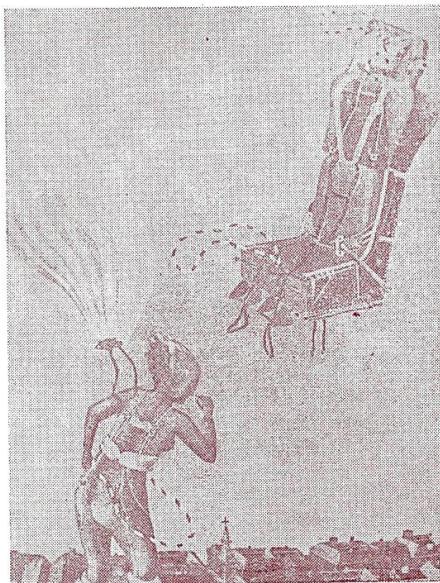
ovoj knjizi, pre svega, odnos prema sopstvenoj tradiciji, a zatim prema savremenosti, verujemo da je opasnost od potpunog promašaja svedena na minimum.

Hronjec prevazilazi tradicionalnu vezanost književnosti Slovačka u Jugoslaviji za fenomen zemlje. Kakve teškoće u afirmaciji ove poezije iskrsavaju pred autorom, verujem da će nam biti jasnije ako znamo da je fenomen zemlje »kamen spoticanja« i kod brojnih srpskih autora u Vojvodini.

Kritički se odnoseći prema tradiciji, Hronjec je ne negira. U pesmi *Molitva I* te su vrednosti posebno istaknute, ali im se pretpostavlja potreba za odgovorom na pitanja sopstvenog vremena.

*Bio sam na razmeđu gordih kopriva,
Nošen talasima detinjstva, među tikvama,
U lejama purpurnih ogledala
I svežih suncokreta,
Na početku puta,
Gde plemenske vatre otvaraju
Zdrele legendi i rodoslova...
(...)
A ja više ne shvatam
Zov bubnja u noći.*

Iz sopstvenog vremena i opčinjavajućeg daha legendi Hronjec traga za autentičnim govorom. U pesmi *Očevi II* taj put je i naznačen.

arvanitidis sterjos: »narusenim mir«

(...)

u

*Dvorištu stoji stranac, iz džepova vadi
čiste cvetove*

Lekovitog bilja i prosipa ih niz veter.

*Pozovite ga
I popričajte sa njim, da bismo nastanili svet.*

Hronjec zna da se udes zatvorenosti poetskog govora može nadgraditi otvaranjem, odabiranjem iz bogatstva drugih, oplemenjavanjem sopstvenih iskustava. Stoga nije čudno da u većem broju tekstova ove knjige susrećemo dijalog usamljenog sa celinom, sa poreklom. Ovaj prirodni proces, prirodni jer je rezultat zrelosti literature u kojoj Hronjec stvara, potvrđuje njene vrednosti i vitalnost, otvarajući nova pitanja i mogućnosti poetskog izraza slovačkog jezika.)

Sa kretanjima u poeziji matične slovačke literature, posebno sa slovačkim konkretizmom¹⁾, Hronjec ulazi u kritički dijalog. Osnovu slovačkog konkretizma, kako je videti Mihailo Harpanj komentarišući poeziju Jana Staha, čini stav da *pesnička reč ne ostane samo metafora, već da se njena funkcija sastoji u uspostavljanju korelacije sa svetom realija, čak i sama da postane realija*; (...) *da proдре na dno biološke sfere čovekove ličnosti, kao da veruje da se tamo nalazi ključ razrešenja onih osnovnih egzistencijalnih pitanja*²⁾. Jan Staho je autor poznate pesme-manifesta *So u čula*, s kojom, naslovom i uvodnom pesmom svoje knjige, Hronjec polemše. So je simbol fiziologije, biološkog. So, kaže Hronjec, *ali pesak*, zamerajući konkretizmu odsustvo istoričnosti. *Pesak* je transcendencija, konstituisanje pojmovnog, kolektivne svesti, taloženje iskustva zajednice. *Pesak* je proticanje vremena, kao i pepeo, koji je sagorevanje, nestajanje. (U ovoj knjizi so se javlja 3 puta, *pesak* 5, *vatra* 12 a *pepeo* 14 puta.)

Odmeravajući dva iskustva, Hronjec pokušava da ih sjedini.

*Živeti tu, i tamo.
Biti među dva trna
Kao ruža
U crvenoj rosi,
Kada cveta
(Ili vene)
I neosetno ispunjava
Vazdušni prostor
Valovima.*

(*Zašto uspavanka, kad svitanje*)

U pesmi *So, ali pesak*, značajnoj za osvetljenje jedne strane Hronjecove poezije, otpor prema jednostranosti onog *So u čula* usmeren je na pitanja sopstvene sredine i poziva na promene.

*Treba se odreći reči
(Otključati so!)
I zalomiti krhku
Stabljiku krvi.*

(*Kod samog korena*).

Nije u pitanju konačni raskid sa izvorom, poreklom, već svođenje na bitno, zalamanje blizu korena, da bi se ostalo na izvoru. Ali — *Otključati so!*, otključati sopstveno vreme, omogućiti da se njegov govor pokrene pod snagom porekla, izvora, kojeg se ne treba odreći.

Treća grupa pesama u ovoj knjizi napisana je na srpskohrvatskom (njima se Hronjec prvi put javio kod nas). Te pesme pokazuju da je ovaj pesnik blizak modernim (istraživačko-kritičkim) kretanjima u našoj poeziji. Osnova ovih tekstova je sumnja u govor, u tehniku saopštavanja.

Sumnjam u čitav jedan poredak, stil igre.

I dalje:

Sve zavisi od reči, od načina na koji se laje.

Ova sumnja u sopstveni govor, otpor prema samom sebi, najavljuje mogućnost raskida sa onim što je Hronjec dosad napisao. Iza čvrstine zadatih problema, onih koji su činili prostor ove poezije, javlja se opasnost i pitanje: *nije li, možda, bitno ono što je izgledalo sporedno?* Ovaj paradoks nije prisutan samo u ovoj, poslednjoj grupi pesama. Susrećemo ga kao lajtmotiv u većini ostalih tekstova. Evo nekoliko primera:

*Ali kako dodirnuti
Na obrazu uspavanke
Nasmešenu boru sna?*

(*Zašto uspavanka, kad svitanje*)

*Ako se smeh utisnuo u boru na licu,
Kao muzika u pokret ribe,
Kad repom na vodi mreška talase,
Onda,
Ljudi,
Zbog koga to
Srce izbrisati plamenom
I zameniti pepelom?*

(*Prazna urna*)

*Samo za krug bliže otisku kamena na vodi,
(Očevi I)*

*Ostao je samo krug vode,
(Između dve vatre)*

Ovo je pitanje o trajanju nečeg što je neulovljivo i za celinu i za pojedinca. Nešto što je izvan kodiranog prostora, neki izgubljeni trenutak mreškanja vode iza bačenog kamena, treptaj bore na licu — što izmiče govoru.

Hranica.

Granica ili lomača.

Vjera Benkova-Popitova naslutila je raskid u Hronjecovoj poeziji, možda će se sledeća njegova knjiga i zvati — *granica*.

U razvoju ovog značajnog slovačkog pesnika, koji je, govoreći u ime celine, s naporom govorio i o sebi samom, neizvesno je koliko još ima snage da svoje potiskivano ja punom merom iskaže. Njegova potiskivana eksplozivnost, vera u jezik izvan zadatog, omogućuje nam da verujemo da će krenuti u traganje za neuhvatljivim, izgubljenim, zasenčenim bleskom trenutka, pokreta bore na licu, krugova na vodi — onog što se povuklo ispred sveopšte larme ideja savremenog sveta.

¹⁾ Vičazoslav Hronjec rođen je 1944. Na slovačkom objavio: *Zvezde, obala*, (*Hviezdy, pobrežie*, Obzor, Novi Sad, 1969) i *So, ali pesak* (*So!*, *ale piesok*, Obzor, Novi Sad, 1971).

²⁾ *Polja* br. 119—120, avgust-septembar, 1968.

³⁾ Prva dva ciklusa preveo Mihailo Harpanj, treći autor napisao na srpskohrvatskom. Urednik edicije — Gojko Janjušević.

⁴⁾ U časopisu *Savremenost* br. 5, 1972. obavestili smo da je diskusija o Hronjecovoj poeziji uzburkala duhove. Izvesno je da jedan Miroslav Demak, koji je po nama drugo ime u poeziji Slovačka u Jugoslaviji, može zahvaliti Hronjcu što je pripremio prostor za objavu modernih poetskih koncepata. Kao najtačnija analiza Hronjecove poezije, prema materijalu koji nam je bio dostupan, jesu tekstovi M. Harpanja i V. Benkove-Popitove.

⁵⁾ Najznačajniji autori: Jan Staho, Jan Ondruš, Jozef Mihalkovič, Vlasčimil Kovalčik, Jan Šimonovič, Milan Rufus, Miroslav Valek itd.

⁶⁾ *Covek u vremenu i poeziji*, *Polja*, br. 129—130, jun—jul, 1969.

Vujica Rešin Tucić

MIODRAG ŽALICA: »IZABRANA POEZIJA«

»Veselin Masleša«, Sarajevo, 1972.

Izabranom poezijom Miodraga Žalice izdavačko preduzeće Veselin Masleša nastavlja sa realizovanjem svoga plana da se u okviru jedne biblioteke nađe sve ono što se u ovoj kulturnoj klimi pesnički već dogodio. Takva nastojanja, tako reprezentativno uređene i opremljene knjige pesnika — savremenika, ne nalazimo više ni kod jednog izdavača, ni u jednom našem književnom centru. Otuda, treba odmah izreći pohvale izdavaču i nadu da se neće stati.

Miodrag Žalica napravio je ovaj svoj izbor od pesama iz dve do sada objavljene pesničke knjige: *Tržnica sna* i *Skakavac u fraku*, kao i od pesama objavljenih poslednje decenije po listovima i časopisima.

Žalica, inače, nije pesnik koji mnogo objavljuje, jer mu poezija i nije jedino polje književnog rada. A njegova poezija, drame, kao i njegove novele (*Ne crtaj đavola na zidu*, 1962), pre svega, neobične su tvorevine. Pesničko razumevanje ne podnosi tu reč, izraz neobično, jer u poeziji, ako je ona stvarno to, sve neobično i mora da bude. Neočekivanost i neobičnost su njeni osnovni elementi, krvotoci koji je hrane. Žalica je to znao i onda kada je u bosansko-hercegovačkoj poeziji neočekivanog i neobičnog, novog i neprepoznatljivog bilo odista malo. Danas se to lepo vidi i nije ni čudo što je o Žalicinoj poeziji govoreno uglavnom rečima — restlovima, rečima — ostacima govora o drugim, snalažljivijim, piscima i stihotvorcima.

U ovom Žalicinom izboru, međutim, nalazimo niz vrlo dobrih i celih pesama. Tu je, pre svega, pesma *Početak vjetrova*, koja je, uprkos svojoj pesničkoj iznenadnosti i neočekivanosti, ostala i do danas izvan svih antologija, izvan živih kritičarskih interesovanja.

Žalicin *Početak vjetrova* napisan i objavljen pre petnaestak godina, bio je i početak jednog novog, drukčijeg pesničkog ritma, pesničkog osećanja oslobođenog zadržavanja u normama, u formulama nasleđenog. To je stvarni početak, ovde, razlistavanja reči, onih istih reči koje smo previše mučili rimom, kalupili u uske misli, uklopili u svoj prizemljarski prostor, i ponor. Iz Žalicine pesme, pre toliko godina, potekla je svežina koja obnavlja tokove života, koja prožima i misao i osećanje, koja budi u biću i strast i slutnju. Na ovu pesmu, na ovu poeziju u celini, mirišu pesme Izeta Sarajlića i Duška Trifunovića, ti pesnici su srodnici, kao što ova poezija ima u sebi nečega preverovskog, nečega preverovski lepršavog i tužnog u isti mah, kao vetar koji promiče predelima ukrivajući svoju vetrovitu dubinu, ponore koje je izdubio.

Žalica piše pesme onako kako se ostvaruje sam život: od ljubavi i nade, od noćnih reči i tajanstvenih doticaja. To je samo Žalicin stil stvaranja, biće našeg pesnika.

*Sta ti je
A da ti nikad nešto nije —*

stihovi su iz jedne druge vrlo dobre Žalicine pesme *Molitva Beatrice Patrinari Danteu Alighieriju*.

Izvesna nonšalantna lakoća jedna je od ključnih osobina Žalice pesnika i mi osećamo kako se ta lakoća, dok čitamo ovu poeziju, preobraća u lepotu sete, u lepotu uzdaha, u lepotu jednog pomećenog smisla, ali smisla pomećenog pesničkom središtu, ishodištu. Žalica, pri tom, nije romantik, nije raspevana odbrana čula, već živi otvor smisaonog sagledanja stvarnosti bića u njegovom čovečanskom toku. Sve njegove pesme su ljubavne na svoj način i sve su mi saone.

Žalica piše jednostavno i lekovito kao kad niče trava i u biće se useljava poznat a nov nemir života što se izmenjuje i izmenjujući obnavlja i stvara. Ironičan je dovoljno da i to postaje siguran pesnički prolaz kroz reči koje nude, u Žalicinoj izabranoj poeziji, čak i dno s korenom koji je vidljivo u nemosti i nem u prepoznavanju.

U grupu vrlo uspešnih Žalicinih pesama idu i ove: *I grobovi imaju svoju smrt; O vodoskocima; Stvaranje krsta; Putovanje u*

februaru; Očekivanje; Balerina; Huni; Skakavac u fraku; Jun; Čekajuća. Sve su one deo iste celine; na svoj način prepoznatljive jedna u drugoj, i sve su međusobno toliko različite koliko su drukčija osećanja svakog trenutka. Otuda ovu knjigu i zovem pesničkom knjigom, jednom od malobrojnih pesničkih knjiga ove klime.

Dragoljub Jeknić

RAŠA PERIĆ: »ZELENI PRESTO«

RU »Radivoj Cirpanov« i ZDI, Novi Sad, 1973.

Pesme u prvom ciklusu (*Zevalice*) od zvanjaju poznatim zvukovima poetike igrarije i zabavljaštva. I pored vidljivih nastojanja autora oko »tehničkih pitanja« pesama, one deluju samo kao solidna tekuća proizvodnja bez izrazite pesničke identifikacije autora.

Veoma je riskantno isprobavati svoje mogućnosti dečjeg pesnika sledeći tragove tako izrazitih i tako neiscrpno maštovitih autora kakvi se skupljaju iza dečje poezije Raše Perića. Kako u sluhu čitaoca neprestano stoje kreativniji modeli pesme, variranja na istom tragu imaju veoma malo mogućnosti da budu pesnički iznenađujući i sugestivni. Imaginativni napon se smanjuje, slike zamućuju, naponi oko dokaza vlastitosti poništavaju.

slobodan kuzmanov kuza: »crtež III«

Međutim, izgleda da je autor brzo ustanovio ispraznost svoje primenjene poetike, pa se uputio sasvim na drugu stranu mogućnosti dečje pesme: nastojao ju je dovesti što bliže takozvanoj ozbiljnoj pesmi.

Drugi ciklus pesama *Zeleni presto*, pod uslovom da se ne posmatra kao dečja poezija, predstavlja bolji deo knjige. U njemu Raša Perić ispituje mogućnost dečje opisne pesme i, ukoliko je reč o opisnoj, on to čini sa prefinjenom osetljivošću za slikarske, bolje reći crtačke valere, ali, ukoliko je reč o dečjem, on zaboravlja da je statička slika, koja svoje bogatstvo crpe, uglavnom, iz domišljanja ili opservacija iskusnog pesničkog oka, u nemogućnosti da se

čisto iskaže na planu pesme za decu. Naslovi pesama koji se tiču »elementarnog« (*Jutro, Pođne, Veče, Oblaci, Kiša, Izvor* i sl.) samo prividno vode detinjstvu; slike se radom pesničke imaginacije transponuju u estetizirajuće idiome, pa im malo ostaje od spontanosti i čistoće, od nevinosti pogleda:

*Ozvezdala voda
Sa večernjeg svoda*

*Mesec čigra senke
I kači evenke*

*Slavuj blagosilja
Zelen presto bilja
(Mesec)*

Ono što ovu rustikalnu sliku čini neprirodnom jeste suvišni napor autora da dospe do konciznosti i bizarnog snimka. Može izgledati neobično, ali taj pedantan rad na čišćenju slike u dečjoj pesmi deluje suprotno od očekivanog: brušenje kristala je rad protiv prirode.

Iako je svet Perićeve poezije, istovremeno, i svet njegovog naknadnog doživljavanja detinjstva, jaka osporedovanost njegove optike iskustvenim činjenicama i domišljanjima pesnika, te suvišni naponi oko rada na tehnici pesme, odveli su njegovu dečju pesmu od neposrednosti i spontane začuđenosti u jedan poetski nedefinisan prostor koji se prostire između dečje i ozbiljne pesme.

Vladimir Milarić

DIMITRIJE MILENKOVIĆ: »KOPNA«

»Gradina«, Niš, 1972.

Drugu zbirku Dimitrija Milenkovića (prva, *Pripitomljena svetlost*, štampana je 1964, takođe u Nišu) omeđuju dva motiva koja lako možemo dovesti u vezu. To je, najpre, motiv spasa. Pesma *Noje*, koja nas uvodi u *Kopna*, sva je u znaku iznutra sagledane »istorijske« misije starozavetnog junaka koji je, prema kazivanjima iz *Svetog pisma*, najviše zaslužan što postoji ovaj svet. Staviše, pesnik vidi Noja kao stvaraoca izuzetne snage i vrhunske domišljatosti, jer u tome činu spasavanja njegov podvig pokazuje se kao kamen-temeljac za izgradnju novoga i zato drugačijeg sveta jer, konačno, jedino po ovoj logici »imao je smisla taj breg — pred vodom«. Pre i nakon čina koji je obavio, Noje — u pesničkoj projekciji Milenkovićevoj — samo je čovek.

Na drugoj strani, poslednja pesma ove zbirke nosi motiv pada, tragedije. U čežnji za »velikom svetlošću«, za poravnanjem sa Suncem, mitski heroj Ikar, inače subjekt ove pesme, uzvinuo se kao u poznatoj legendi o Dedalusovom sinu toliko visoko da je toplota istopila vosak kojim su za njegovo telo bila pričvršćena krila i on se sruvao u more. Pesma *Ikarov let* na taj način, preko jedinstvene simbolike zlehudog vodenog prostranstva, uspostavlja nerazlomnu vezu sa motivom uvodne pesme:

*Previsoku
već smo otkrili kometu sa dna mora
i sad uzdižemo ponorno duboku
glad za daljinama, nedokučiv svet.*

Osim što ovi motivi započinju zbirku (motiv spasa) i privode je kraju (motiv